

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Корольової Вікторії Вікторівни на дисертацію

Лисенка Ярослава Олександровича на тему «Теоретико-правове дослідження забезпечення державної політики у сфері прав людини», представлену на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Права і свободи людини та громадянина є фундаментальною цінністю демократичної, правової та соціальної держави, а їх забезпечення виступає одним із ключових обов'язків державної влади. У сучасних умовах розвитку суспільства питання формування та реалізації ефективної державної політики у сфері прав людини набуває особливої актуальності з огляду на триваючі реформаторські процеси, збройну агресію російської федерації проти України, систематичні порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях, а також необхідності гармонізації національного законодавства зі стандартами Європейського Союзу та інституційного зміцнення національної системи захисту прав людини. За цих умов для забезпечення незворотності демократичного поступу держави важливим є не лише формальне закріплення прав і свобод у нормативно-правових актах, а й створення ефективної державної політики, спрямованої на їх реалізацію, охорону та захист. Особливого значення набуває вдосконалення правових механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення прав людини.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, присвячених окремим аспектам прав людини, проблематика комплексного теоретико-правового дослідження забезпечення державної політики у цій

сфері залишаються недостатньо розробленою. Це зумовлює необхідність ґрунтовного теоретичного осмислення, а також практичного вдосконалення механізмів формування й реалізації державної політики у сфері захисту прав людини. Проведення такого дослідження сприятиме виробленню системних науково обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності правозахисної політики держави, належного виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері прав людини, а також зміцненню принципів демократії, верховенства права та законності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось в рамках науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально-орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

Результати дослідження мають безпосередній зв'язок із навчальною діяльністю юридичного факультету та можуть бути використані при підготовці й оновленні навчальних планів і програм, зокрема в дисциплінах конституційного права, теорії держави та права та суміжних курсах. Такий підхід забезпечує інтеграцію сучасних практик і положень Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, у навчальний процес, що дозволяє студентам здобувати знання на основі актуальних нормативних документів та реальних практик їх застосування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, характеризуються високим ступенем обґрунтованості, що забезпечується застосуванням комплексного та системного підходу до вирішення поставлених завдань; належним

рівнем теоретичних узагальнень; використанням сукупності загальнонаукових, спеціально-юридичних та міждисциплінарних методів дослідження; а також ґрунтовною джерельною базою, яка охоплює 241 найменування та становить значну фактологічну основу дисертаційної роботи.

Для вирішення поставлених у дисертації завдань було застосовано діалектичний метод, який дозволив розкрити природу державної політики як категорії, визначити закономірності її розвитку, кореляцію з правами людини. У процесі підготовки дисертаційного дослідження також використано комплекс спеціальних наукових методів пізнання.

Так, за допомогою методів аналізу, абстрагування та узагальнення відбулось формулювання авторських висновків, узагальнення підходів науковців, норм законодавства та положень міжнародних документів. Крім того, метод аналізу також застосовувався для виявлення проблем функціонування правозахисних інституцій. Системно-структурний метод дозволив дослідити взаємодію елементів правового механізму формування та реалізації політики держави у сфері прав людини, встановити функціональні зв'язки органів виконавчої влади з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, судовою системою та правоохоронними органами, а також визначити їх місце й роль у відповідних процесах.

Залучення формально-юридичного методу дозволило дослідити відповідність національного законодавства міжнародним стандартам. Використання порівняльно-правового методу сприяло виявленню спільних і відмінних рис інституційних моделей забезпечення прав людини, інструментів контролю та практик залучення громадськості в зарубіжних державах, а також оцінці можливостей їх адаптації в Україні. Історико-правовий метод дозволив простежити історичний шлях розвитку категорії «права людини» в європейській та українській традиції.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи.

Ознайомлення зі змістом дисертації здобувача дозволяє стверджувати, що

визначена у вступі мета успішно досягнута, а окреслені завдання виконані. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в дослідженні впливу суб'єктів державної політики у сфері прав людини на її забезпечення з огляду на затверджену 24 березня 2021 року Указом Президента 119/2021 «Національну стратегію у сфері прав людини» та інших нормативно-правових актів.

Результати дослідження відображено у таких теоретичних та практичних положеннях:

вперше:

- здійснено структурно-функціональний аналіз державної політики у сфері прав людини з урахуванням інституційного, нормативного та процедурного виміру, що дало змогу виокремити її специфіку в умовах трансформаційного розвитку національної правової системи;

- комплексно, в контексті забезпечення державної політики у сфері прав людини, вивчено діяльність організацій та інституцій, які безпосередньо, щоденно в межах своєї компетенції впроваджують окремі елементи політики у сфері прав людини, досліджено їх вплив на формування державної політики у сфері прав людини в цілому.

Удосконалено:

- підходи до класифікації та оцінки національних механізмів реалізації державної політики у сфері прав людини шляхом їх систематизації за критеріями інституційної спроможності, нормативного забезпечення, функціональної ефективності та відповідності міжнародним стандартам;

- підходи щодо більш чіткої та структурованої оцінки дієвості існуючих інструментів захисту прав людини та ідентифікації проблемних зон у національній системі;

- теоретико-методологічні засади аналізу державної політики у сфері

прав людини через інтеграцію міждисциплінарного підходу, що поєднує юридичні, політико-правові та інституційні аспекти, з урахуванням сучасних викликів, зокрема збройного конфлікту, посилення цифрового впливу на реалізацію прав і свобод, а також потреби гармонізації з правом Європейського Союзу.

Подальшого розвитку набули положення щодо:

- обґрунтування ролі Уповноваженого Верховної Ради з прав людини у контексті забезпечення системності й моніторингу державної політики;
- класифікацій недоліків у діяльності судової та правоохоронної систем з точки зору їх впливу на реалізацію прав людини;
- підходів до аналізу міжнародного досвіду у площині можливостей адаптації найкращих практик в українських реаліях;
- концепцій розширення функціоналу національних правозахисних інституцій через запровадження спеціалізованих омбудсменів;
- підходів до оцінювання ефективності державної політики у сфері прав людини через систему чітко визначених індикаторів та правозахисного моніторингу.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Отримані у дисертаційному дослідженні результати мають важливе теоретичне та практичне значення. Теоретична цінність роботи полягає у поглибленні та систематизації наукових уявлень про державну політику у сфері прав людини як цілісний соціально-правовий феномен. Сформульовані у дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у таких сферах:

- *правотворчості* – для гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема з практикою Європейського суду з прав людини, а також у процесі розроблення та реалізації державних стратегій, національних планів дій і проведення інституційних реформ;
- *правозастосовчої діяльності* – запропоновані підходи до системного аналізу діяльності судової влади, правоохоронних органів, а також механізмів участі громадянського суспільства можуть бути використані при

оцінці ефективності правозахисної політики, впровадженні правозахисного моніторингу, удосконаленні процедур забезпечення доступу до правосуддя;

– *науково-дослідній* – для проведення досліджень щодо реалізації державної політики у сфері прав людини та оцінки ефективності національних механізмів захисту прав людини;

– *навчальній* – в освітньому процесі юридичних факультетів та інших закладів вищої освіти під час вивчення дисциплін з теорії держави та права, конституційного права, міжнародного права та прав людини, а також для підготовки підручників і навчально-методичних посібників, підготовці програм підвищення кваліфікації державних службовців, суддів, представників органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства;

– *практичній діяльності інститутів громадянського суспільства та державних органів* – результати дослідження також можуть бути корисними для діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Національної поліції України, НАБУ, СБУ, прокуратури, органів місцевої влади, громадських правозахисних організацій, ЗМІ – як інструмент аналітичної оцінки стану забезпечення прав людини та формування обґрунтованих рекомендацій для покращення ситуації у цій сфері

Повнота викладу наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено у десяти наукових працях, з яких шість статей опубліковано у фахових періодичних виданнях України, а чотири публікації засвідчують апробацію результатів дисертації шляхом оприлюднення тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Опубліковані наукові праці дисертанта, які зараховані за темою дисертації, відповідають чинним вимогам, що встановлені для здобуття ступеня доктор філософії.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація складається з анотацій, списку публікацій здобувача за темою дисертації,

змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок друкованого тексту, з них основного тексту – 212 сторінок. Список використаних джерел складається з 241 найменувань та займає 33 сторінки.

Структура дисертації побудована логічно і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань. Дисертація оформлена відповідно до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Анотація дисертації відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом її основного змісту, в якій представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем роботу.

Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами аналізу дисертаційної роботи та наукових публікацій автора порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення щодо дисертації.

Незважаючи на позитивну оцінку змісту рецензованого наукового дослідження, вважаємо доцільним висловити свої міркування щодо окремих дискусійних моментів, які потребують додаткового уточнення та обґрунтування під час публічного захисту дисертації.

1. У підрозділі 1.1 «Сутність та концептуальні підходи до прав людини як основи державної політики» автор приділив значну увагу аналізу сутності прав людини та різних концептуальних підходів до їх розуміння. Водночас це частково відсунуло на другий план власне авторське бачення прав людини як фундаменту та основи державної політики. Крім того, хоча виклад природно-правової, позитивістської, соціологічної та непозитивістської концепцій побудовано логічно, не завжди простежується підбиття підсумків щодо їхнього значення саме для формування та реалізації державної політики у сфері прав людини.

Доцільним є формулювання узагальнюючих висновків після аналізу кожної концепції, що посилить аналітичну цінність підрозділу та чіткіше окреслить авторську позицію.

2. Для вирішення поставлених завдань автор активно використовує дані соціологічних опитувань, аналітичних звітів та статистичні матеріали щодо рівня довіри до судової системи, правоохоронних органів та засобів масової інформації. Водночас власних емпіричних опитувань з цього питання не проводилось, що дещо знижує переконливість окремих емпіричних узагальнень.

3. Загальні висновки дисертації містять ґрунтовний аналіз теоретико-правових аспектів державної політики у сфері прав людини, демонструють високий рівень опрацювання матеріалу та охоплюють широкий спектр досліджуваних проблем. Водночас частина висновків має описовий характер, що зменшує їх практичну цінність. Зокрема, окремі рекомендації щодо вдосконалення ключових напрямів державної політики у сфері прав людини залишаються декларативними: наведено загальні пропозиції щодо оновлення стратегій, створення нормативно-правової бази та залучення громадянського суспільства, проте не завжди конкретизовано механізми реалізації, етапи впровадження, індикатори ефективності тощо. Це дещо обмежує практичну застосовність висновків і рекомендацій.

Слід зазначити, що висловлені критичні зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не знижують наукової й практичної значущості дисертаційного дослідження Лисенка Я.О.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Дисертація Лисенка Ярослава Олександровича на тему «Теоретико-правове дослідження забезпечення державної політики у сфері прав людини» є самостійною кваліфікаційною науковою працею. За своїм змістом, теоретичним рівнем та науковою новизною рецензоване наукове дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних

зкладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

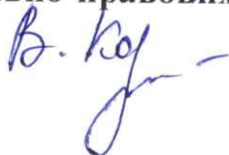
За результатом публічного захисту Лисенко Ярослав Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри державно-правових дисциплін

Університету «КРОК»

Вікторія КОРОЛЬОВА

Підпис Вікторії КОРОЛЬОВОЇ засвідчує
Директор кафедри державно-правових дисциплін вищого навчального закладу
Університету економіки та права "Крок"
Олександра ГАЛАНЮК
20__ р.

